

آقای محمد جباری، سردبیر پیشین مجله دانستنیها

خاطرات کودکی بسیاری از ایرانیان طی چند دهه گذشته با مجله دانستنیها پیوند خورده و به نوعی می توان این مجله را نوستالژی کودکی چند نسل محسوب کرد. در جشنواره ترویج علم امسال یکی از جوایز بخش ترویج علم به مجله دانستنیها اختصاص یافت که متأسفانه اخیراً انتشار آن متوقف شده است. به همین دلیل با محمد جباری آخرین سردبیر مجله دانستنیها به گفتگو نشستیم.

مجله دانستنیها یکی از قدیمی ترین و شناخته شده ترین نشریات حوزه علم در ایران محسوب می شود این مجله بر اساس آمار، پرمخاطب ترین و پرتیراژترین مجله علمی ایران محسوب می شد که در ابتدا طی دهه ۶۰ در یک دوره معین منتشر شده و خانم بهزادی سردبیر وقت این مجله بودند. پس از آن در اوایل دهه ۶۰ انتشار دانستنیها متوقف شده و پس از وقفه ای نسبتاً طولانی، در سال ۸۹ مجموعه شهرداری تهران و مجلات همشهری، امتیاز مجله دانستنیها را خریداری کرده و دور جدیدی از انتشار این نشریه آغاز شد. در حقیقت با این عمل، برند دانستنیها احیاء شده و گروهی از بهترین خبرنگاران علم دور یکدیگر جمع شده و به افرادی که هم به زبان خبرنگاری تسلط داشتند و هم در حوزه های مختلف دنیای علم و فناوری متخصص بودند؛ در کنار یک گروه گرافیکی کاملاً به روز و فنی مشغول به کار شدند و به این ترتیب طی مدت کوتاهی دانستنیها مجدداً به جایگاه اصلی خود بازگشته و تبدیل به یکی از پرمخاطب ترین نشریات کشور شد.

به گفته محمد جباری، دانستنیها پرمخاطب ترین نشریه علمی و دایره المعارفی کشور بوده و جزء ۱۰ نشریه پرتیراژ کشور در همه حوزه ها و محسوب می شد که رقابتی همچون مجلات عمومی خانوادگی و غیره را شامل می شدند. طی این مدت، تیراژ دانستنیها همواره به میزان بسیار مناسبی بوده و مخاطبان دانستنیها بسیار گسترده

و از سراسر محسوب می‌شدند. سردبیر پیشین دانستنی‌ها در این رابطه اظهار داشت: «مخاطبین هدف ما عمدتاً نوجوانان و جوانان و به‌ویژه دانش‌آموزان دبیرستانی و دانشجویان محصل در سال‌های نخست دانشگاه بودند.»

به این ترتیب، کم‌کم دانستنی‌ها به یک منبع معتبر علمی برای نوجوانان تبدیل شده و این روند به همین ترتیب از سال ۸۹ تا شهریورماه سال جاری ادامه داشت که در حدود ۲۱۳ شماره طی این مدت به صورت دو هفته یک‌بار منتشر شده و هر شماره در حدود ۱۳۰ صفحه بود که حوزه‌های مختلف علم، تکنولوژی، تاریخ و غیره را در برمی‌گرفت. جباری در رابطه با سایر فعالیت‌های ترویجی مجله دانستنی‌ها، چنین توضیح می‌دهد: «علاوه بر فعالیت‌های عادی در رابطه با انتشار مجله، ما فعالیت‌های دیگری نیز برای ترویج علم داشتیم. یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های مجموعه دانستنی‌ها این بود که ما در کشور برای نخستین بار مفهوم کتاب مجله را معرفی کردیم که به صورت کتاب دانستنی‌ها منتشر می‌شد. این تجربه بسیار موفق بود و اطلاعات در موضوعات خاصی مثل دایناسور شناسی، فضاوردی نجوم و غیره در مطالب مختلف گردآوری شده و در قالب یک کتاب مجله منتشر می‌شدند. این کارها عموماً شامل مطالبی بودند که در شماره‌های مختلف مجله منتشر شده و با ویرایش و بازبینی مجدد و تلفیق و مناسبتی از گرافیک به صورت کتاب منتشر می‌شدند. در مجموع حدود ۲۲ جلد کتاب دانستنی‌ها در این زمینه منتشر شده است که بیشتر این کتاب‌ها به چاپ‌های دوم و سوم رسیدند. یکی دیگر از فعالیت‌های دانستنی‌ها در زمینه ترویج علم، برگزاری نشست‌هایی با عنوان شب دانستنی‌ها بود که به صورت ماهیانه برگزار شده و هر ماه یک موضوع خاص مانند شب دایناسور، شب نجوم و غیره انتخاب شده و کارشناسان مختلفی دعوت و با حضور خوانندگان مجله یک نشست علمی و باهدف ترویج علم انجام می‌شد. ما در زمینه تولید ویدیوهای علمی نیز فعالیت داشتیم و یک مجموعه چندرسانه‌ای توسط دانستنی‌ها همه‌ساله منتشر می‌شد که مروری بر اتفاقات دنیای علم و فناوری بود.»

لازم به توضیح است که مجموعه دانستنی‌ها طی این مدت با وسواس بسیار زیادی اصول خاص خود را رعایت کرده و تلاش می‌کرد مسائل علمی و بدون اشتباه و با دقت و صحت بالا و آمیخته کردن آن با جذابیت به مخاطبین ارائه شود. به این ترتیب دانستنی‌ها به یک منبع معتبر علمی تبدیل شد. یکی دیگر از رویکردهای مجموعه دانستنی‌ها مبارزه با شبه‌علم محسوب می‌شود. آخرین سردبیر دانستنی‌ها در این رابطه می‌گوید: «ما به صورت بسیار جدی به موضوعات شبه‌علم و خرافی که در فضای مجازی منتشر می‌شوند، می‌پرداختیم و به نوعی آن‌ها را معرفی کرده و در آن زمینه روشنگری می‌کردیم.»

محمد جباری در رابطه با اولویت‌های ترویج علم و مواردی که باید در سیاست‌گذاری‌های کلان این حوزه مدنظر قرار گیرد، اعلام کرد: «این حوزه بسیار گسترده است و چون من از زاویه‌ی رسانه و فضای رسانه‌ای به موضوع نگاه می‌کنم؛ اعتقاد دارم که مهم‌ترین بخش ترویج علم، شکل‌گیری و تشکیل یک رسانه قدرتمند و پرمخاطب است که در عین حال معتبر نیز باشد. در شرایطی که این اخبار شبه‌علمی به طور گسترده‌ای در حال پخش شدن در فضای مجازی است، چنین رسانه‌ای می‌تواند با فعالیت خود به اشاعه علم بپردازد. تا شهریورماه امسال دانستنی‌ها این وظیفه را بر عهده داشت اما با یک تصمیم‌گیری، کل فرایند تغییر کرده و مجله دانستنی‌ها تعطیل شده و به این ترتیب وزنه مهمی در حوزه ترویج علم از دست رفت. به نظر من شکل‌گیری یک رسانه‌ای قدرتمند و پرمخاطب علمی یکی از راه‌های اصلی اشاعه علم است که البته باید انتشار این نشریه به صورت مستمر بوده و با تغییر مدیریت، تهدید به تعطیلی نشده و به عنوان یک منبع عمومی در اختیار همگان قرار گرفته و جامعه بتواند سؤالات علمی خود را از آن بپرسد.»

گفتگو: احسان محمد حسینی